

Uusia teoreettisia suuntia miesten ikääntymisen tutkimukseen

Thompson, Edward H. Jr. (2019) Men, Masculinities, and Aging. The Gendered Lives of Older Men. Lanham: Rowman & Littlefield, 272 sivua.

Yhdysvaltalainen sosiologian emeritusprofessori Edward H. Thompson Jr. tunnetaan miesten ikääntymiseen liittyvien teemojen tutkijana. Teos *Men, Masculinities, and Aging. The Gendered Lives of Older Men* kokoaa yhteen Thompsonin elämäntyötä ja keskustelee neljän vuosikymmenen aikana tehdyn miesten ikääntymistä käsittelevän sosiaaligerontologisen ja iän sosiologisen tutkimuksen kanssa.

Teoksen lähtökohta on sukupuoli ja ikääntymistä tutkivalle tuttu. Gerontologiassa ei olla oltu erityisen kiinnostuneita sukupuolesta, ja silloinkin, kun sukupuolta on tutkittu, tutkimuksen kohteena ovat pääasiassa olleet naiset. Myöskään kriittisen miestutkimuksen tai sukupuolentutkimuksen puolella ei olla oltu kiinnostuneita ikääntymisestä. Mieheyden, maskuliinisuuksien ja ikääntymisen suhteet

ovat siis jääneet tutkimukselliseen paitsioon kummallakin aiheen kannalta keskeisellä tieteenalalla. Tästä syystä Thompsonin teos on erityisen merkittävä sen kootessa samoihin kansiin tutkimuskentän vähäistä tutkimusta.

Thompsonilla on teoksesaan kuitenkin myös teoreettisempi tavoite. Hän haluaa tuottaa uutta teoreettista kehystä, joka kurottuisi ohii yli siitä perinteisestä ajatuksesta, että länsimaisissa yhteiskunnissa miehenä olemisen edellyttää moitteetonta suorituskykyä. Normatiivinen mieskeho on nuori, vahva ja jännevä, maksimissaan keski-ikäinen, mutta ei missään tapauksessa vanha. Gabriela Spector-Mersel on nimennyt tällaista maskuliinisuuskäsitystä vuonna 2006 *Journal of Gender Studies* -lehdessä julkaistussa artikkelissaan ikääntymättömäksi (*never-aging masculinities*). Koska kuitenkin väistämättä vanhenemme, ikääntymättömyydelle rakentuvat mieheyden kulttuuriset mallit eivät tarjoa vanhoille miehille tietoa siitä, miten olla vanha ja mies. Thompson toteaaakin, että miehet törmäävät vanhetessaan rapistuvan toimintakyvyn, heikkenevän terveyden ja mieheyden kulttuuristen mallien ristiriitaan: vanhetessa ei voi olla samalla

tavalla mies kuin ennen. Siksi vanhenevan miehen itseymmärryksen keskiössä näyttäisikin olevan sen opettelemisen, millaista on olla vanha mies.

Thompsonin teoksen tavoite on siis kahtalainen. Yhtäältä hän pyrkii tuomaan esiin sekä omiin että muiden empirisiin tutkimuksiin pohjaten sitä, millaista on vanhenevien miesten arki, itseymmärrys ja vanhenemiseen liittyvät kokemukset. Toisaalta hän pyrkii teoreettisesti hahmottelemaan sitä, millaisin muunlaisin tavoin voisimme ymmärtää ikääntyneitä miehiä kuin vertaamalla heidän toimintaansa, arvostuksiaan ja itseymmärrystään ikääntymättömän maskuliinisuuden malliin, ts. hegemoniseen maskuliinisuuteen. Itse asiassa Thompson väittää, että muunlaisten ymmärtämisen tapojen etsiminen on keskeistä, sillä vain hyvin harvojen miesten kokemukset vanhenevana miehenä elämisestä tulevat ymmärretyiksi hegemonista maskuliinisuutta vastaan.

Teos jakautuu kolmeen osaan. *Ensimmäisessä osassa* käydään läpi tutkimustraditioita, joiden puitteissa miesten ikääntymistä on tutkittu ja avataan sitä, miten käsillä oleva teos näihin traditioihin suhteutuu. Thompson koros-

taa oman näkemyksensä kytkeytymistä traditioon, joka ottaa huomioon maskuliinisuuksien moninaisuuden ja arkisten sosiaalisten ympäristöjen merkityksen maskuliinisuuksien muotoutumiselle. Teoreettista kehystään kehitellessään Thompson allevii-vaa toistuvasti tarvetta ottaa nykyistä enemmän huomioon tutkimuksen maantieteellinen paikantaminen. Vaikka esimerkiksi yhteiskunnalliset hierarkkiset ikäjärjestykset muistuttavat länsimaissa toisiaan, ne saavat sekä eri yhteiskunnissa että yhteiskuntien sisällä erilaisissa sosiaalisissa ympyröissä toisistaan eroavia muotoja ja merkityksiä. Maantieteelliset paikat ja niihin kytkeytyvät kulttuuriset koodit määrittävät keskeisesti sitä, miten miehet elävät, millaiset mieheyteen liittyvät kysymykset nousevat akuuteiksi ja miten kohtalokkaaksi tai vapauttavaksi vanheneminen miesten elämässä määrittyy. Thompson peräänkuuluttaa siis kulttuuristen lainalaisuuksien tarkempaa huomiointia tutkittaessa miesten ikääntymistä.

Ensimmäisessä osassa esitellään myös ranskalaisen klassikkososiologin Pierre Bourdieun teoriaa kentistä ja habituksesta, jotka Thompson ottaa uuden teoreettisen kehityksensä pohjaksi. Bourdieulle jokapäiväinen elämä on erilaisilla sosiaalisilla kentillä, kuten työpaikalla, toimi-

mista. Kentillä on omat (sukupuolittuneet) sääntönsä, joiden mukaan ihmisten tulee toimia omaamiensa pääomien avulla. Ajan myötä erilaisilla kentillä toimimisesta muotoutuu yksilölle totunnaisia tapoja toimia. Tällaista totunnaisuutta Bourdieu kutsuu habitukseksi. Habitus on ennen muuta elämän aikana kerrostuvia ruumiillisia käytäntöjä. Ikääntyminen vaikuttaa sekä kenttiin, joilla toimitaan (esim. eläköityminen), että ruumiillisiin käytäntöihin (esim. rollaattorin käyttöön ottaminen).

Thompsonin mukaan bourdieulainen lähestymistapa voi tarjota uudenlaisia mahdollisuuksia tarkastella ikääntymisen ja mieheyden suhteita, koska teoria ottaa huomioon ruumiillisuuden nimenomaan arkisena asiana. Esimerkiksi ikääntymistä ja ruumiiseen kohdistettavaa hallintaa tutkittaessa tarkastellaan usein pukeutumiseen, liikuntatottumuksiin, anti-ageingiin ja ruokavalioon liittyviä asioita, ei niitä arjen pieniä tekoja, joissa esimerkiksi kartetaan nojaamasta ostoskärryyn tai valitaan portaat hissien sijaan, jotta vältettäisiin muiden silmissä tulemas-ta kategorisoiduksi vanhana. Tällaisten tavanomaisten ruumistyön (*body work*) muotojen kautta voidaan hahmot-taa sitä, miten vanheneminen edellyttää totunnaisten toimintatapojen, siis habituksen,

muokkaamista ja mitä se tarkoittaa nimenomaan miehenä elämisen näkökulmasta.

Teoksen kaksi jälkimmäistä osaa ovat empiirisempiä ja temaattisempia. *Toisessa osassa* tarkastellaan ikääntymiseen ja miesten terveyteen liittyviä kysymyksiä. Thompson kertoo teeman valikoituneen käsitte-lyyn, koska terveys on arjessa keskeinen osa-alue, jonka suhteen ikääntymiseen liittyviä neuvotteluja käydään ja jossa erityisesti miehet käsittelevät sukupuolittunutta toimijuut-taan ja ikääntyvää maskuliinisuuttaan. Tämä johtuu Thompsonin mukaan ensinnäkin siitä, että ikääntymisen myötä miehet joutuvat uudella tavalla kasvokkain terveystarkastusten kanssa. Länsimaiset mieheyden mallit eivät ole tukenet terveydestä huolehtimista, koska terveys on mielletty naisten elämänalueeksi. Toiseksi ikääntyessä useat miehet kohtaavat sukupuolidentiteetin kannalta uhkaavana pidetyn sairauden: eturauhassyövän, miesten rintasyövän tai Parkinsonin taudin. Nämä sairaudet eivät Thompsonin mukaan ole vain sairauksia, vaan ontologisia hyökkäyksiä (*ontological assaults*) ja miehenä elämisen ehtoja rapauttavia (*life ruinners*) ruumiillisia tiloja.

Osassa tehdään katsaus myös ikääntyvien miesten seksuaalisuutta ja seksuaaliterveyttä koskeviin teemoihin. Thompson tuo esiin sen tosi-

asian, että parin viime vuosikymmenen aikana ikääntyneiden miesten seksuaalisuutta, erityisesti erektiota, on alettu vahvasti kulttuurisesti säännellä. Heikentyvä erektio on vanhenemisprosessiin liittyvä asia, mutta onnistuneen vanhenemisen diskursseissa heikentyvä erektio on määritelty ongelmaksi. Aktiivinen, onnistunut ja terve vanheneminen edellyttää siis mieheltä heikkenevän erektion määrittelyä ongelmaksi ja lääketieteellisen intervention hyväksymistä seksuaaliterveyden osana. Thompsonin keskeinen argumentti on, että medikalisoimalla normaaliin vanhenemisprosessiin liittyvä erektion heikkeneminen pidetään miehet kiinni ikääntymättömän maskuliinisuuden (*never-aging masculinities*) maailmassa eikä tehdä heille mahdolliseksi määrittellä seksuaalisuuttaan muulla kuin peniseskeisellä ja yhdyntään pyrkivällä tavalla.

Teoksen *kolmannessa osassa* käsitellään sosiaalisia suhteita. Aivan viime vuosiin asti vanhojen miesten sosiaalisen elämän tarkastelua on hallinnut eläkkeelle siirtyminen. Tämä pohjaa perinteiseen käsitykseen naisten ja miesten elämänalueiden eriytymisestä ja sukupuolirooleista. Työelämää on pidetty miehisen identiteetin merkittävimpänä kenttänä ja sosiaalisten suhteiden paikkana. Siksi eläkkeelle siirtymisen on ajateltu

merkittävällä tavalla vaikuttavan juuri miesten sosiaalisiin suhteisiin.

Thompson tarkastelee ikääntyvien miesten sosiaalisia suhteita kuitenkin laajemmasta perspektiivistä. Hän ottaa käsittelyyn niin tavanomaisista elämänkulkuun liittyvistä tapahtumista (kuten puolison kuolema) kuin odottamattomista tilanteista (kuten puolison omaishoitajaksi joutuminen tai ero pitkästä parisuhteesta) johtuvat sosiaalisten suhteiden muutokset. Omat alalukunsa saavat pitkässä parisuhteessa eläneet miehet, ikisinkut, eronneet, lesket sekä uuden intiimin suhteen myöhemmällä iällä solmineet miehet. Thompson tarkastelee näitä sosiaalisen saattueen (*social convoy*) näkökulmasta eli millaista tukeaa kyseiset sosiaaliset suhteet tarjoavat ikääntyvänä miehenä elämiselle. Thompson kuitenkin korostaa, että parisuhdestatus on vain yksi ikkuna ikääntyvien miesten sosiaalisiin maailmoihin, mutta merkittävä siksi, että parisuhdestatuksen on todettu keskeisellä tavalla vaikuttavan ikääntyvien miesten elämänlaatuun.

Kolmannessa osassa Thompson palaa myös kysymykseen ikääntyvien miesten seksuaalisuudesta ja tarkastelee sitä nimenomaan (pari) suhteisiin liittyvänä asiana. Hän lähtee provokatiivisesta väittämästä, jonka mukaan seksuaalisuudessa ei ole mi-

tään luonnollista. Seksuaalisuus on sukupolviin ja luokkaan sidoksissa olevaa, opittua ja performoitua, moraalisisissa diskursseissa tuotettua ja seksuaalisen suuntautumisen mukaan eri tavoin elettyä. Näin ollen seksuaalisuuskin on osa arjessa tehtyä ja toistettua habitusta ja intiimiys pikemminkin käytäntöjä ja tekemistä kuin asiantila. Ikääntyvien miesten seksuaalisuus on siis paljon muuta kuin kehon kyky tuottaa erektio. Thompson päätyykin toteamaan, että jos päästäisimme irti ajatuksesta, että miesten seksuaalisuus ja seksikäytännöt kiertyvät erektion ympärille, näkisimme sen moninaisuuden, jolla ikääntyvät miehet seksuaalisuuttaan määrittävät nimenomaan osana parisuhdetta, jossa he elävät, oli tuon parisuhteen muoto sitten millainen tahansa.

Thompson laajentaa suhteisuuden tarkasteluaan myös tutkimuksellisesti vähemmän huomiota saaneisiin käytäntöihin: isoisyyteen ja puoliso-voivaan, ja kysyy, miten nämä perinteiset sukupuolirajat ylittävät käytännöt muokkaavat ikääntyvää maskuliinisuutta. Omaksi luvukseen nostetaan myös leskeytyminen ja sen mukanaan tuoman uuden elämäntilanteen vaatimat muutokset sukupuolittuneelle habitukselle. Kolmannen osan päättää katsaus neljänteen ikään ja huolen esittäminen siitä, että niin tutkimuksessa

kuin arjen käytännöissä neljättä ikää elävät näyttävät menettävän sukupuolensa ja muut muissa elämänvaiheissa toimijuutta ja itseymmärrystä keskeisesti määrittäneet tekijät (kuten luokkatausta). Ihmiset itse kuitenkin elävät sukupuollittunutta elämäänsä loppuun asti ja tämän tunnustaminen on mm. resilienssin kannalta keskeinen tekijä.

Thompsonin teoksen läpileikkaavana argumenttina on, että tapamme lähestyä ikääntyviä miehiä, niin tutkimuksellisesti kuin arkielämässä, on ollut liian kapea. Valtaosassa ikääntyviä miehiä käsittelevässä tutkimuksessa on lähtökohtana pidetty iättömän maskuliinisuuden mallia (*ne-*

ver-aging masculinities), johon tutkittavien miesten tarinoita, tulkintoja ja ajatuksia on verrattu. Tällainen vahvan teoriajohtoinen ja nimenomaan yhteen dominoivaan teoriaan kiinnittyvä lähestymistapa jättää paljon ulkopuolelleen. Thompsonin mukaan tutkijoiden tulisi enemmän *kuunnella* miehiä, ei käyttää heidän sanomisiaan vain ennalta asetettujen hypoteesien todentajina tai kumoajina.

Thompsonin teos on huolellisesti koostettu katsaus miehiin, maskuliinisuuksiin ja ikääntymiseen liittyvästä tutkimuksesta ja tutkimuskentän teoreettisista kipupisteistä. Teos tarjoaa myös näköalapaikan sosiaaligerontologisen ja

iän sosiologisen tiedon muodostuksen perusteisiin. Tästä syystä teoksen toivoisikin löytävän tiensä sosiaaligerontologian ja sukupuolentutkimuksen yliopistollisiin opetussuunnitelmiin. Sukupuolen ja ikääntymisen kentällä toimiville tutkijoille teoksen ehdoton anti on sen pyrkimys ravistella tutkijoita ajattelemaan sitä teoreettista kehystä, jolla tutkimaansa ilmiötä lähestyy ja erityisesti empiirisessä tutkimuksessa tutkimukseen osallistuvia kuuntelee.

Hanna Ojala

KT, dos., yliopistotutkija